

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 33401/21

בבית הדין הרבני האזורי אשקלון

לפני כבוד הדיינים:

הרב ישי בוכריס – אב"ד, הרב בן ציון ציוני, הרב עודד מכמן

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד גלעד אבני)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד טל קולסקי וטו"ר אלעד אמסלם)

הנדון: דחיית תביעה לביטול הסכם גירושין בטענת אונס

פסק דין

בפני בית הדין תביעת האשה לבטל הסכם גירושין ואת הנספח לו למרות שאושרו בבית הדין וקיבלו תוקף פס"ד. מנגד, עמדת האיש היא שההסכם והנספח בתוקף לאחר שאושרו בבית הדין כחוק.

מדובר בהסכם שלו"ב ולחילופין גירושין שאושר בביה"ד בחודש 01/2014, ונוסף לו נספח שנחתם ביום 09/07/2014 ואושר גם הוא בביה"ד.

בהחלטה מיום 1.11.22 ביקש ביה"ד מהצדדים לטעון שוב את טענותיהם בקצרה, אך הבהיר כי לא תינתן להם אפשרות לטעון טענות שלא נטענו בעבר מכיוון שע"פ הדין לא ניתן לחזור ולטעון משיצא אדם מביה"ד.

ולהלן טענות הצדדים:

טענות התובעת (מפיה ומפי ב"כ)

לטענת האשה יש לקבוע כי ההסכם אינו בתוקף מהסיבות הבאות:

- א. התובעת לא היתה מיוצגת בשעה שהיא נחתם.
- ב. ההסכם נכפה עליה בסחיטה באיומים ואלימות. התובעת מפרטת את האיומים, ולדבריה כך אמר לה הנתבע:
 1. שהוא 'יעיף' אותה מהבית והיא תגור במחסן.
 2. שהוא לא ידאג לאוכל לילדים.
 3. שהוא יוציא אותה כמורדת.
 4. שאם היא לא תחתום הוא ישחט אותה/ירצח אותה.
- ג. הנתבע לא מסר לתובעת עותק מההסכם לפני שנחתם והיא נחשפה לו בשעת החתימה בלבד כך שהיא לא הבינה בדיוק במעמד החתימה מה כתוב בו. גם לאחר שחתמה על ההסכם לא ניתן לה עותק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ד. ההסכם גובש ונוסח על ידי המייצג של הנתבע בלבד. התובעת לא היתה שותפה לניסוח ההסכם כלל.
- ה. תיקון ההסכם נדון בדיין יחיד. לטענת האשה, כיון שהדיון הראשון בתיק לאישור ההסכם התחיל בשלושה דיינים (אז הבהיר ביה"ד כי ההסכם אינו תקין והוא לא יאושר באופן זה), אז גם לאישורו בסוף לאחר שתוקן צריך מותב של שלושה דיינים ולא די לאשרו בדיין יחיד.

בנוסף, גם אם ההסכם היה בעבר בתוקף, מכל מקום עליו להתבטל כעת מהטעמים הבאים:

- א. כיון שבמהלך תקופת שלום הבית נולדה לצדדים ילדה משותפת, אומד הדעת הוא שכאשר המשפחה מתרחבת ההסכם בטל.
- ב. גם אילולא זאת, העובדה ששלום הבית מתממש באופן מהותי (כולל יחסי אישות), אפי' לזמן קצר, מהווה עילה לביטול ההסכם מאותו זמן ואילך.

טענות הנתבע

לדברי ב"כ הנתבע אין לתביעה בסיס משפטי וההסכם בתוקף. לטענות התובעת השיב (שלא בהתאמה):

- א. על טענת אונס בחתימת ההסכם משיב האיש כי אין אבק ראייה לכפיה או לעושה ולא הוצגה כל ראיה משמעותית המניחה יסוד לטענת אונס.
- ב. על אופן אישור תיקון ההסכם בדיין יחיד משיב האיש כי תקנות הדיון מאפשרות בכי האי גוונא דיון בדיין יחיד. הצדדים אף קיבלו סמכות של דיין יחיד לאישור ההסכם, וגם דחיית ההסכם הראשון לא היתה בשלושה דיינים אלא בדיין יחיד.
- ג. על הטענה כי האשה אוימה ברצח אם לא תחתום על ההסכם, משיב האיש כי טענה זו מהווה הרחבת חזית וטעינת טענות שלא נטענו בכתב התביעה ובדיון הקודם.

הבהרות ביה"ד באשר למסגרת התביעה שתידון

ביה"ד הבהיר מספר דברים באשר למסגרת התביעה בה הוא ידון.

ראשית, דחה ביה"ד על הסף את הטענה לבטל את ההסכם מהסיבה שאושר ע"י דיין יחיד.

הצדדים הסכימו שדיין יחיד יאשר את ההסכם, וכך גם נקבע גם בתקנות הדיון ואין בעובדה כי התקיים דיון מקדים בהרכב של שלושה דיינים בכדי לחייב כי אישור ההסכם יעשה שוב בהרכב של שלושה דיינים. מה גם שעובדתית, הנתונים המוצגים אינם מדויקים, וגם הדיון בהסכם הראשון שנדחה אישורו, התקיים במעמד של דיין יחיד.

אשר לטענות לסחיטה באיומים, הבהיר ביה"ד כי בכתב התביעה, וכן בדיון שהתקיים בביה"ד ביום 22/11/2021 מעולם לא נטען ע"י התובעת כי הנתבע איים עליה שאם היא לא תחתום הוא יטול את חייה. נטען רק כי הוא אמר לה שאם היא לא תחתום הוא יעזוב אותה ולא יהיה שלו"ב. בדיון, לאחר שטענה לבטלות ההסכם, ביקש ממנה ביה"ד לחזור שוב על דבריה על מנת שיהיו ברורים, וכך נכתב בפרוטוקול בשורות 280-294 (ההדגשות אינן במקור):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התובעת: 18 שנה עבדתי הוא בכפייה תפס אותי והביא אותי לעו"ד אחרי שהוא עזב את הבית 4 חודשים לפני. התחננתי אליו שיחזור הביתה הוא לא רצה לחזור הביתה. התחננתי אליו שיחזור הביתה, הוא אמר לי טוב אם תחתמי על ההסכם אני אחזור הביתה זו האמת הרב. זו האמת לאמיתה בילדיי כבורא עולם אני נשבעת זה לא הגיוני הדבר הזה.

לבקשת ביה"ד התובעת חוזרת שוב על דבריה:

התובעת: בעלי עזב את הבית 4, 5 חודשים לפני שחתמתי על ההסכם התחננתי אליו, הבאתי לו רבנים שיחזור הביתה, הוא לא רצה לחזור הביתה, עשיתי את כל המאמצים שיחזור הביתה, הוא לא חזר הביתה, ואז יום בהיר אחד, הוא התקשר אליי אחרי שהוא היה אצל עוה"ד א' ק', אמר לי את רוצה שאני אחזור הביתה, אני התפרצתי ישר אמרתי לו כן בטח שאני רוצה, ואז הוא אמר לי בשעה חמש תהיי אצל א' ק', הגעתי לא' ק', אני לבד, הוא עומד לידה, אמרתי אפשר לקחת את זה הביתה, אמרה לי לא תחתמי. אני אפילו לא קראתי את זה. אני בשנייה אחת חתמתי, אמרתי לו עכשיו אדוני אתה חוזר הביתה הילדים מחכים לך, אני רוצה שתחזור הביתה, והוא חזר הבייתה. אני לא קיבלתי שום דבר בתמורה. קיבלתי שלו"ב לעוד שלושה חודשים. אחרי שלושה חודשים הוא עזב אותי שוב ואז הוא התחיל לירוק עלי, להרביץ לי. למה? כי הוא קיבל כבר את ההסכם חתום. תשימו לב לדברים האלה."

אי לכך, ביה"ד הבהיר כי בהתאם להלכה כי "אין אדם טוען וחוזר וטוען" כאשר בין הטענות יצא מביה"ד (ע' מסכת בבא בתרא דף לא עמוד א', שולחן ערוך חושן משפט סימן פ' על שני סעיפיו) אין לטעון לבטלות ההסכם בעילה של איומים שלא נזכרו לא בכתב התביעה שהגישה התובעת בכתב ידה, לא בכתב התביעה המתוקן, ולא בדיון ביום 22/11/2021.

לא נטען כי התובעת אוימה כי הנתבע ייטול את חייה אם לא תחתום על ההסכם, כל שנטען הוא כאמור לעיל, כי אם היא לא תחתום על ההסכם הוא לא ישוב לבית, ובכתב התביעה בכתב ידה של התובעת נוסף כי איים אמר שהוא יצא עם בחורות במקרה כזה.

בהתאם לכך, מעתה ואילך לא ידון ביה"ד בעילת ביטול ההסכם בשל איומים לרצח וכד', אלא בטענה כי האמירה של הנתבע לתובעת, כי אם היא לא תחתום הוא לא ישוב לבית ויצא עם בחורות - האם איום זה נחשב לאיום המהווה עילה לבטלות ההסכם.

בנקודה זו, ביקש ביה"ד מהתובעת לשקול שוב אם היא מעוניינת בהמשך ניהול התביעה כאשר מסגרת הדיון היא כאמור לעיל, ולהבהיר שאפילו אם יוכח שהעובדות הן כדבריה (או שהבעל יודה שכן אמר), ואכן נאמר לה ע"י הנתבע כי ככל שלא תחתום על ההסכם הוא לא ישוב לבית, כי היא עדיין עומדת על כך שהדבר מהווה עילה לבטלות ההסכם מכוח איום שלא כדין.

ביה"ד הבהיר עוד כי היא חשופה גם לחיוב בהוצאות משפט לטובת הצד השני ואף לאוצר המדינה ככל שיתברר כי אין לתביעתה היתכנות משפטית תחילית (בדגש על כך כי הדיון שלפנינו נקבע לאורך יום דיונים שלם, דבר הכרוך בעלות רבה).

התובעת עמדה על המשך ניהול התביעה גם במסגרת שקבע ביה"ד.

בהתאם לכך התקיים דיון חקירות.

בהמשך ההחלטה נכתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- א. על ב"כ הנתבע להודיע לביה"ד תוך 7 ימים האם הוא מעוניין בדיון נוסף לצורך המשך החקירה.
- ב. ככל שלא יתבקש המשך דיון חקירות יינתנו לתובעת 30 יום להגשת סיכומיה, ולאחר מכן יינתנו 30 יום לנתבע להגשת סיכומיו ולאחר מכן יינתן פס"ד."

הוגשו סיכומי הצדדים בהם כל צד חזר על עמדותיו ביתר פירוט, ובנוסף:

- נטען ע"י התובעת כי אלימות במהלך תקופת הנישואין הינה עילה לביטול ההסכם.
- לא התנהל דיון עובר לחתימת ההסכם.
- נוסח ההסכם - "שלו"ב ולחילופין" הטעה את האשה לחשוב שלא מדובר בהסכם גירושין, העדר תוקף בהסכם (סעיף 27 לסיכומי התובעת). תנאי ההסכם לא מספיקים לסיטואציות עתידיות שיש בהם להשפיע בענייני רכוש ומזונות.
- הטעיה בהסכם - האשה הוטעתה ונאמר לה כי מקור כספי הדירה גם מהלוואות משפחת הבעל, בעוד מקור הכספים בכספים משותפים שהוברחו ע"י הבעל. עוד הוטעתה האשה בהצלמת נכסים - הדירה שרשם הבעל ע"ש אחריו.
- עו"ד ק' שערכה את ההסכם התרשלה, משום שלא ירדה לתוכן ומהות ההסכם, לא דאגה לאשר את ההסכם בבימ"ש.
- תנאי מופרז של קנס בביטול ההסכם - מורה על כפיה.
- תנאי עושק וחוסר איזון בהסכם: סילוקה הטוטאלי מזכות בדירה, התחשבות והתחשבנות בכך שיש לה עסק - בעוד אין לה עסק במקביל, בכל ההסכמים היא מנושלת.
- האשה רומתה ע"י הבעל בכך שנרשמה כלווה במשכנתה בעוד אין לה זכויות ממשיכות. בנוסף הוטעתה האשה בנתון זה בהסכם מיום 10.13, בכך שבהסכם מופיעה הדירה כרשומה ע"ש שני הצדדים. מסעיפי ההסכם ניכר כי הבעל דאג בהסכם לשמור על זכויותיו.
- האשה מבקשת להוכיח מהתנהלות האיש, שכאשר בימ"ש לא אישר את ההסכם - פנה לביה"ד. בכך מבקשת האשה להוכיח את אי סבירות תנאי ההסכם, והצלחת הבעל לתת לו תוקף בביה"ד שלא כדין.

בין הסיכומים שהוצגו, הגיש ב"כ התובעת מסמכים שכביכול לפי שיטתו תואמים את עמדתו. יוער, כי למרות שבית הדין כתב בהחלטתו כי ביה"ד לא ידון בטענה כי בשל אישור ההסכם ע"י דיון יחיד הוא אינו בתוקף, הגיש ב"כ התובעת סיכומים על כך, אולם טענה זו נדחתה על הסף, הצדדים הסכימו שדין יחיד יאשר את ההסכם, וכך גם נקבע גם בתקנות הדיון, וכפי שכתב בית הדין טענה זו נדחתה מיסודה - ומשכך אין מקום לדון בה.

דיון והכרעה

ראשית, יש לברר האם ניתן לבטל הסכם חתום.

יעויין בבית יוסף אבן העזר סימן סו שהביא את דברי תשו' הרשב"א בתשו':

"כתוב בתשובות הרשב"א (ח"א) סימן תרכ"ט על עם הארץ שבא לגרש את אשתו ואמרו לו בית דין שיפרע לה כתובתה ואמר שלא הבין כשקרא החזן הכתובה ולא הבין התנאים ושאלו את פי ה"ר מאיר והשיב דשומעין לו והוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אומר דאין שומעין לו דחזקה שהעידו עדים בעל פה ועל פיו חתמו בו ואם אין אתה אומר כן לא הנחת חיוב לעמי הארץ ולא על הנשים שכולם יטענו כן ואין אלו אלא דברי תימה אבל מה אעשה שכבר הורה זקן ויושב בישיבה חכם עם איש שיבה עכ"ל. ואיני יודע למה נחבא אל הכלים משום דחזא גברא כיון דתיובתא לא חזא ולענין הלכה נראה לי כדברי הרשב"א.

וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סו סעיף יג:

"במקום שאין רגילים לחתום בכתובה אלא הראויים להעיד, לא יחתום מי שאינו יודע לקרות."

וכתב שם הרמ"א:

"הגה: ולכן עם הארץ שבא לגרש, ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובה, אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחלה על פה (תשובת הרשב"א סי' תרכ"ט)."

והנה מדברי תשו' הרשב"א הללו מוכח שלא רק בבי"ד לא יכול החתום לומר שלא הבין, אלא אפי' בחתימת כתובה שחתם מול עדים פוסק מרן הבי"ד כדברי תשו' הרשב"א, שאינו יכול לומר שלא היה מודע למה שחתם, וכ"ש על אחת כמה וכמה שאושר הסכם בבית הדין.

וכתב שם באר היטב אבן העזר סימן סו ס"ק כא:

"לגרש. כלומר מאחר מי שא"י לקרות נקר' פסול א"כ בודאי לא חתמו עד שקראו תחלה לפני החתן ועיין בש"ע ח"מ סי' מ"ה. וצריך לומר שהיה כתוב יותר מתיקון חז"ל דאל"כ הא קיי"ל דיש לה כתובה אפי' לא כתב לה."

כוונת הבה"ט לדברי השו"ע סימן מה שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן מה סעיף

ג':

"הודאה בחתם ידו, והשטר בגופן של עובדי כוכבים, והדבר ברור שאינו יודע לקרות, ויש עדים שחתם עד שלא קראו, מ"מ מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו."

וכתב שם בסמ"ע סימן מה ס"ק ה':

"ויש עדים שחתם עד שלא קראו כו'. ז"ל תשובת הרמב"ן שם (המוכח בציונים אות ו'), מ"מ מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו, כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות של אחרים, הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עצמו."

וכדבריו אלו כתב בש"ך חושן משפט סימן מה ס"ק ה':

"מכל מקום מתחייב כו'. כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר. שם רמב"ן בתשובה במיוחסות סי' ע"ז ועיין בתשובות מהר"י לבית לוי סוף סימן ב' דף י"ב ע"ג (כלל ד' סי' נ"ז):"

ממקורות אלו ברורה ונהירה העובדה שאדם החתום על שטר מתחייב בכל הכתוב בו ואינו יכול לטעון שלא הבין ואפילו לא בבי"ד ועאכ"ו כאשר נחתם ואושר בבי"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביטולו של הסכם שאושר בבית הדין

ראה בפסק דין של בית הדין בתל אביב תיק 1103681/4 בהרכב של הרבנים הגאונים - הרב יצחק מרוה – אב"ד, הרב רפאל זאב גלב, הרב שמעון לביא :

"הנה, בטרם ניכנס לעומקה של סוגיה בכלל, ובמקרה דנן בפרט, נצטט בקצרה את דבריו של אב"ד בבית הדין הגדול, הגאון הרב שלמה שפירא שליט"א, בפסק דין תיק מס' 1084448/1 שכתב בעניין תביעה לביטול הסכם הגדיר את הדברים בזו הלשון :

"הפתח לביטולו של הסכם שאושר אמנם קיים, אך אין פתח זה אלא סדק צר ולא פרצה רחבה, משא זה לא קל להרמה הוא".

כמו"כ יעויין בפסק דין בבית הדין הגדול (תיק מס' 1093841/12), (פורסם בנבו) שאף שם הסיקו כי יש לצמצם מאד את ההחלטות לביטול הסכמים, לאור תביעות שבדרך כלל אין בהן ממש.

בזהירות המתבקשת ייאמר, כי אף תביעה זו נכללת ברשימה זו, של תביעות אשר אין בהן ממש.

אין ספק כי הרמת נטל הראיה מוטלת על כתפי התובע, והוא לא הצליח לעשות זאת במהלך שמונת הדיונים שהיו בפנינו, ועל כן דינה של תביעה זו להידחות."

גם בנידון דידן סבור בית הדין כי הדברים הם כדלעיל ונטל הראיה מוטל על כתפי התובעת.

גם בפסיקה האזרחית על ידי כב' השופט צבי ויצמן (תמ"ש 3351/07) בסעיף 16 נכתב פן זה :

"משמעות אישורם של הסכמי ממון וגירושין על ידי בית משפט. אם עיקר מטרת אישורו ומתן תוקף של פסק דין להסכם בהליכים אזרחיים רגילים הינה ליצור מניעות מן הצדדים לחזור ממנו ולאפשר את מימושו בהליכי הוצל"פ הרי שלאישורו של הסכם גירושין, אשר ההליך הנוגע לו הוסדר ע"י המחוקק בחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג - 1973 (להלן - חוק יחסי ממון) מטרה נוספת והיא - להבטיח כי תהא גמירות דעת לצדדים וכי עריכתו לא תהא מחמת לחץ או השפעה בלתי הוגנת מכל סוג שהוא.

נקודת האיזון להבטחת האינטרסים של הצדדים, שנועדה להגן על החלש, מתבטאת בתנאים המוקדמים הצורניים, שמעמיד החוק כתנאי לתוקפו של ההסכם. תנאים אלה כוללים את דרישת הכתב ואת הצורך באישורו של הסכם ממון על ידי רושם הנישואין או בית המשפט.

התנאים הצורניים נועדו להבטיח, כי מערכת היחסים העדינה והמורכבת בין בעל ואישה לא תגרור אחריה יתרון בלתי הוגן או ניצול לרעה.

חובת אישורו של הסכם גירושין בבית המשפט בנוכחות הצדדים הינה, איפוא, בעלת משמעות רבה, נוכח גמירות דעתם של הצדדים המובטחת במנגנון אישור ההסכם."

לעניינו של סעיף 14 לחוק החוזים (ביטול חוזה ע"פ טעות) ראה גם דבריה של פרופ' שלו ("פגמים בכריתת חוזה - פירוש לחוקי החוזים", המכון למחקרי חקיקה, תשמ"א, עמוד 47) שכתבה :

"כדי להביא את בית המשפט לידי ביטול החוזה בגין טעות שאינה ידועה לצד השני, על הטועה לשכנע את בית המשפט כי שקלול מצב הדברים ואיזון עמדותיהם ונסיבותיהם מצדיק ביטול."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יופנה עוד לפסק הדין בית הדין הרבני האזורי טבריה בתיק 849715/3 בהרכב הדיינים הרב אוריאל לביא - אב"ד, הרב חיים בזק, הרב יוסף יגודה שכתבו כדלהלן:

" בית הדין פעל בהתאם לאמור בחוק יחסי ממון ולפיכך ניתן תוקף של פסק דין להסכם זה. וכך נקבע בסעיף 2 לחוק יחסי ממון:

(א) הסכם ממון טעון אישור בית המשפט לענייני משפחה (להלן - בית המשפט) או בית הדין הדתי שלו סמכות השיפוט בענייני נישואין וגירושין של בני הזוג (להלן - בית הדין), וכן טעון שינוי של הסכם כזה אישור כאמור.

(ב) האישור לא יינתן אלא לאחר שנוכח בית המשפט או בית הדין, שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חופשית ובהיבנם את משמעותו ואת תוצאותיו.

הסכם גירושין המאושר בבית הדין אינו דבר של מה בכך, שבהפרחת טענות כגון "לא התכוונתי", יהיה ניתן לבטלו כלא היה. רצון הצדדים נבדק, ונתינת התוקף על ידי הערכאה השיפוטית נותנת להסכם משנה תוקף. כל טענה לביטולו, חייבת להיבחן היטב, בטרם יינקט צעד כה משמעותי, כביטולו. תוקפו של אשור ההסכם והתנאים הנדרשים לכך וההשלכות ההלכתיות של הליך זה, נתבארו בארוכה בפסק דין שנכתב על ידי הרכב זה בתיק מס' 605964/3 ופורסם על ידי הנהלת בתי הדין, ולהלן מפסק הדין הנזכר:

נקדים לבאר את יסוד מעמדו ההלכתי של הסכם גירושין חתום שאושר בבית הדין. מעמדו מיוסד על ההלכה הקובעת - "סיטומתא קניא", דהיינו, המנהג הרווח לתת תוקף להסכם מסוג זה - מחייב. עיין פד"ר כרך ג' עמודים 363 - 368 פד"ר כרך ד' עמ' 198 ועמ' 289 וכרך ה' עמ' 259 ועמ' 311 בכרך ח' עמודים 47 - 54, וכרך ט' עמ' 228 ושם צוינו המקורות באחרונים לכך.

בנוסף נציין לדברי הגמרא במסכת קידושין דף כו עמוד א' ביחס לקניין כסף המועיל לקניית קרקע:

"אמר רב: לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה".

ופרש רש"י: לא קנה: "דכיון דרגילין בהכי, לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא, ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא".

מטעם זה החתימה על הסכם הגירושין אינה מחייבת ואינה בתוקף אלא לאחר שבני הזוג מתייצבים בפני ערכאה שיפוטית לאישור ההסכם, וזאת מאחר שעפ"י חוק יחסי ממון אין תוקף להסכם מסוג זה בהעדר אישור ערכאה שיפוטית, וכך הוא מנהג המדינה ביחס לכלל הזוגות המתגרשים, וכמו שכתבו בפד"ר כרך יט עמ' 274 בסיכום פסק הדין:

"המנהג הוא שכל זוג המתגרש לא סומך דעתו על הסכם

גירושין עד שביה"ד יאשר אותו ויתן לו תוקף של פס"ד.

לכן הסכם שלא הובא לביה"ד לאשרו אין לו תוקף אפילו

לא מטעם סיטומתא כי מנהג הסוחרים הוא להביא הסכם

לאישורו של ביה"ד".

בנוסף כתבו שם:

" מן האמור בסעיף 2 (א) בחוק יחסי ממון הנזכר לעיל עולה, שלאחר שאושר ההסכם, ביטולו טעון אישור בית הדין הרבני או בית המשפט לענייני משפחה, דבר שלא נעשה במקרה זה קודם לגירושין. על כן אף אם הצדדים חזרו לשלום בית אין ההסכם בטל מאליו, ובהעדר פסיקה לביטול ההסכם, ההסכם שריר וקיים. ונקודה זו הובהרה בפסק הדין (תיק מס' 605964/3) הנזכר. "

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנה כי גם אם נאמר שחזרו לשלום בית אין ההסכם בטל מאליו וודאי שכאשר מעיקרא ההסכם היה לשלום בית ולחילופין גירושין אשר קבלו עליהם בקנין בבית הדין אין מקום לבטלו וודאי שהינו שריר וקיים.

ועוד נכתב בפד"ר ח"ג עמ' 363 שגם הסכם גירושין ללא קניין, יש לקיים את ההסכם מדין סיטומתא,

וראה עוד פסק דין תיק 892679/7 בהרכב הרבנים הרב דניאל אדרי - אב"ד, הרב אייל יוסף, הרב דוד בר שלטון:

עיינ בתיק בית הדין הרבני 557015/3 לדיינים הגאונים (הרב מ. בלייכר, י. אושינסקי, י. רוזנטל שליט"א) מה שכתבו בעניין זה, והאריך חברי הרב יצחק אושינסקי שליט"א בנימוקיו, וכתב עיין בתמ"ש 23200/96:

"יש לא אחת, שבן זוג, כדי לקדם גירושין או שלום בית, מסכים לתנאים שהם מבחינה אובייקטיבית גרועים, אך מחישים את שלום הבית או הגירושין. שיקולי כדאיות של בן הזוג, אינם עילה להתערבות בית המשפט בהסכמים שנכרתו בין בני זוג ואושרו כדין".

ועוד כתב שם, אף אם נניח כי היו בהסכם זה תנאים בלתי סבירים, עדיין אין בכך כדי לבטל הסכם שנחתם ע"י שני צדדים. הסברא היא שיתכן וכדי לסיים את הסכסוך, צד אחד מוכן אף לוותרים מופלגים. סברה זו מופיעה גם בפסקי דין אזרחים, וראה בעניין זה מה שנכתב בע"א 537/82 (ברק נ' ברק פד"י לח (4), 626):

"הצדדים להתקשרות הם הדואגים לענייניהם וכו', אפשר שצד זה, המתקשר בחוזה, מודע לכך כי ההישגים הם בעיקר לזולתו, ובכל זאת, מטעמים הרצויים לו, הוא מתקשר באותו הסכם. אל לו לבית המשפט להתערב בכגון דא וכו'".

...

דברים אלו הובאו בהרחבה ובפירוט בשו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן נג. עוד הרחיב שם בעניין טענת האשה וב"כ שההסכם נעשה תחת לחץ אם יש כוח בטענה זו בכדי לבטל את ההסכם, וכן אם יש לומר שהיה אנוס ואם אנוס מחמת עצמו נקרא אנוס:

"בעל שהעביר לאשתו בהסכמת גירושין כל זכויות או תגמולין שיבואו בגין בנם המנוח אם יכול לאחר מיכן לחזור מהסכמתו וכו'".

והסיק שם שאינו יכול לחזור מהסכמתו:

"אפ"ה מהני בנידוננו לשון כזה של הסכמה שיחשב עי"כ כהתחייבות והקנאה באופן שלא יוכל לחזור מזה, כי הרי מנהג המדינה הוא שעריכת הסכם בין צדדים וחתימתם עליו מחייב את הצדדים שלא יוכלו לחזור בהם, ומכל שכן שהוא כן כאשר מקבלים עליו גם אישור בית דין, או בית משפט, ואם כן הרי חתימה על הסכם כזה הוא כעין סיטומתא, שנפסק על זה בחו"מ סי' ר"א סעי' א' שנחשב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זה קנין גמור ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ולא עוד אלא שיש לזה עדיפות מקנין רגיל שמהני זה אפילו בדבר שלא בא לעולם כמבואר בשו"ת הרא"ש כלל י"ג סי' כ', צוין גם בחידושי הגרע"א ופ"ת שם סק"ב, והחרה לפסוק כן בשו"ת חתם סופר חחו"מ סימן ס"ו ע"ש, ומועיל זה גם באסמכתא (שטען מזה ב"כ המערער) כדמבאר בשו"ת חתם סופר שם, וכמו כן מועיל זה אפילו בדבר שאין בו ממש כמבואר בשו"ת מהרש"ל סי' ל"ו, ויעוין עוד בספר משפט שלום להגאון המהרש"ם ז"ל בסי' ר"א סק"ג שמביא משו"ת שם אריה חחו"מ סי' ל' שפסק בפשיטות דסוגיין דעלמא דסיטומתא מהני גם בדבר שלב"ל ואין בו ממש וכמו"כ כותב שם דגם לענין ההתחייבות מהני קנין סיטומתא עיין שם.

ומשכך, בנידו"ד שנעיינן בטענות התובעת שטענה כי:

- א. היא לא היתה מיוצגת בשעה שהוא נחתם.
- ב. ההסכם נכפה בסחיטה באיומים ואלימות. האשה טענה כי האיומים היו: כי אם היא לא תחתום הנתבע י'שחט' אותה, יעיף אותה מהבית, לא ידאג לילדים, יוציא אותה כמורדת.
- ג. הנתבע לא מסר לתובעת עותק מההסכם לפני שנחתם והיא נחשפה לו בשעת החתימה בלבד כך שהיא לא הבינה בדיוק במעמד החתימה מה כתוב בו, וגם לאחר שחתמה על ההסכם לא ניתן לה עותק.
- ד. ההסכם גובש ונוסח על ידי המייצג של הנתבע בלבד. התובעת לא היתה שותפה לניסוח ההסכם כלל. בהסכם זה ישנם תנאי עושק וחוסר איזון בהסכם: סילוקה מזכות בדירה, התחשבות בעסק שלה - בשעה שאין לה עסק במקביל, העובדה כי בכל ההסכמים היא מנושלת.

ובנוסף, טענה כי גם אם ההסכם היה בעבר בתוקף, מכל מקום עליו להתבטל כעת מהטעמים הבאים:

- א. כיון שמהלך תקופת שלום הבית הצדדים הביאו ילדה משותפת, אומד הדעת הוא שכאשר המשפחה מתרחבת ההסכם בטל.
- ב. אף בלא זאת, העובדה ששלום הבית מתממש באופן מהותי (כולל יחסי אישות), אפ' לזמן קצר מהווה עילה לביטול ההסכם מאותו זמן ואילך.

טענות התובעת נדחות אחת לאחת, וכדלקמן:

א. טענות חוסר הייצוג ואי השותפות בגיבוש ההסכם דינם להידחות. כפי שהוכח בבית הדין, ההסכם מיום 10.13 לא אושר בגלל מחלוקת הצדדים ולא סיבה אחרת, דבר המלמד על גמ"ד הצדדים. מעיון בהתנהלות בהליך שענינו **ההסכם מיום 12.23** נראה בבירור שישנה גמ"ד מוכחת: מתיקוני ההסכם והגשתו שוב בתיקונים מהותיים - מגוריה בדירה וסכום מזונות, מבקשת האשה להבהרות בדיון, מכך שבדיון בפני בית הדין, הדיין עבר על הסעיפים והסביר לצדדים את משמעותם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- הכותרת "הסכם שלו" ב"ב ולחילופין" בהשמטת "גירושין" אין בה הטעיה:
- ההסכם הינו המשך ותיקון של הסכם קודם בו הכותרת "ולחילופין גירושין",
 - הושמטה רק המילה "גירושין" וניכר מהניסוח שהכותרת חסרה ומקוטעת,
 - בסעיפי "והואיל" מוזכר הסדר במקרה גירושין,
 - סעיפי ההסכם עוסקים במקרה גירושין: משמורת, הסדרי ראייה, מזונות ורכוש, הרלוונטים רק במקרה גירושין.
 - בדיון הוזכר הסכם "שלו" ב"ב ולחילופין גירושין", כך גם באישור ההסכם.

ההסכם מיום 9.14 עוסק בדירה בלבד. ניכרת גמ"ד בהליך שעסק בהסכם: האשה רצתה בדיון לקנות את הדירה, גמירות הדעת ניכרת גם ממהות תנאי ההסכם, לפיהם אחריות לתשלום המשכנתא תהיה על הבעל והגנה עליה אם הוא לא ישלם, ומנגד העברת הדירה לרשותו, ההגיון בתנאי ההסכם נגזר גם מהנסיבות - האשה היתה רשומה כלווה שנה אחת בלבד ולא שילמה מכספה מאומה.

בנוסף, עדות עו"ד ק' בבית הדין כי האשה חתמה מרצונה.

כפי שנכתב לעיל, אין אדם יכול לטעון לבטלות משום שהסכם חתום כעין זה חל מדין סיטומתא, הסכם גירושין המאושר בבית הדין אינו דבר של מה בכך, שבהפרחת טענות כגון "לא התכוונתי", יהיה ניתן לבטלו כלא היה. רצון הצדדים נבדק, ונתינת התוקף על ידי הערכאה השיפוטית נותנת להסכם משנה תוקף. כל טענה לביטולו, חייבת להיבחן היטב, בטרם יינקט צעד כה משמעותי כביטולו.

ב. הטענות כי ההסכם נכפה בסחיטה ואיומים לא מתקבלות משום שביה"ד הבהיר כי בהתאם להלכה כי "אין אדם טוען וחוזר וטוען" אין לטעון לבטלות ההסכם בעילה של איומים בשל טענה לאיומים שלא נזכרו לא בכתב התביעה שהגישה התובעת בכתב ידה, לא בכתב התביעה המתוקן, ולא בדיון ביום 22/11/2021.

לא נטען כי התובעת אוימה כי הנתבע ייטול את חייה אם לא תחתום על ההסכם, כל שנטען הוא כאמור לעיל, כי אם היא לא תחתום על ההסכם הוא לא ישוב לבית, ובכתב התביעה בכתב ידה של התובעת נוסף כי נאמר כי הוא "יצא עם בחורות" במקרה כזה.

בהתאם לכך, בית הדין כבר הבהיר בהחלטתו מיום 1.11.22 כי לא ידון ביה"ד בעילת ביטול ההסכם בשל איומים לרצח וכד' אלא בטענה כי האמירה של הנתבע לתובעת כי אם היא לא תחתום הוא לא ישוב לבית ויצא עם בחורות האם איום זה נחשב לאיום המהווה עילה לבטלות ההסכם. בית הדין סבור כי איום שכזה לא מהווה עילה לבטלות ההסכם.

ג. הטענות כי על ההסכם להתבטל מכיוון שהצדדים הלכו להליך של שלום בית, ואף התרחבה ע"י כך המשפחה בלידת ילדה נוספת, ואף נטען שהנוסח בכותרת ההסכם שלום בית וחילופין הטעה את האשה לחשוב כי החזרה לשלום בית יבטל את ההסכם – נדחות, כפי שנכתב בפס"ד ביה"ד בטבריה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מן האמור בסעיף 2 (א) בחוק יחסי ממון הנזכר לעיל עולה, שלאחר שאושר ההסכם, ביטולו טעון אישור בית הדין הרבני או בית המשפט לענייני משפחה, דבר שלא נעשה במקרה זה קודם לגירושין. על כן אף אם הצדדים חזרו לשלום בית אין ההסכם בטל מאליו, ובהעדר פסיקה לביטול ההסכם, ההסכם שריר וקיים. ונקודה זו הובהרה בפסק הדין (תיק מס' 605964/3) הנזכר."

הנה, כי גם אם נאמר שחזרו לשלום בית אין ההסכם בטל מאליו, וודאי שכאשר מעיקרא ההסכם היה לשלום בית ולחילופין גירושין אשר קבלו עליהם בקנין בבית הדין אין מקום לבטלו וודאי שהינו שריר וקיים.

ד. גם הטענות על עושק וחוסר איזון בהסכם ותנאים מופרזים נדחות. האשה חתמה מרצונה, למרות אי האיזון האשה מעורה בעסקים, עומדת על דעתה בדיונים, מגישה תביעת מזונות בשנת 2016, וכבר הבאנו לעיל את פסק דין ביה"ד חיפה שכתב:

"יש לא אחת, שבן זוג, כדי לקדם גירושין או שלום בית, מסכים לתנאים שהם מבחינה אובייקטיבית גרועים, אך מחישים את שלום הבית או הגירושין. שיקולי כדאיות של בן הזוג, אינם עילה להתערבות בית המשפט בהסכמים שנכרתו בין בני זוג ואושרו כדין."

ועוד כתב שם, אף אם נניח כי היו בהסכם זה תנאים בלתי סבירים, עדיין אין בכך כדי לבטל הסכם שנחתם ע"י שני צדדים. הסברא היא שיתכן וכדי לסיים את הסכסוך, צד אחד מוכן אף לוותרים מופלגים. סברה זו מופיעה גם בפסקי דין אחרים, וראה בעניין זה מה שנכתב בע"א 537/82 (ברק נ' ברק פד"י לח (4), 626):

"הצדדים להתקשרות הם הדואגים לענייניהם וכו', אפשר שצד זה, המתקשר בחוזה, מודע לכך כי ההישגים הם בעיקר לזולתו, ובכל זאת, מטעמים הרצויים לו, הוא מתקשר באותו הסכם. אל לו לבית המשפט להתערב בכגון דא וכו'"

וכפי שפסק בשו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן נג שהובא לעיל.

לאור האמור מעלה פוסק בית הדין כי ההסכם שריר וקיים והתביעה לביטולו נדחית.

בעניין חיוב הוצאות - כתב בית הדין בהחלטתו מיום 1.11.22:

"ביה"ד הבהיר עוד כי היא חשופה גם לחיוב בהוצאות משפט לטובת הצד השני ואף לאוצר המדינה ככל שיתברר כי אין לתביעתה היתכנות משפטית תחילית (בדגש על כך כי הדיון שלפנינו נקבע לאורך יום דיונים שלם, דבר הכרוך בעלות רבה)."

נוכח זאת מחליט בית הדין כי למרות שהיה ראוי לחייבה בהוצאות משפט לאוצר המדינה, סבור בית הדין שלעת הזו בשקלול פרמטרים שונים בתיק זה, אין בית הדין פוסק צו להוצאות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם כלפי הנתבע אשר נגרמו לו הוצאות בגין תביעה זו, פוסק בית הדין שעל כל דיון תשלם התובעת לנתבע סך 1,000 ש"ח, ועבור הגשת הסיכומים סך של 2,000 ש"ח.

בית הדין מודע לכך שהוצאות משפט מסתכמות בסכומים גבוהים יותר, אולם בעניין זה סבור בית הדין שיש לחייב הוצאות לפי רף נמוך של הוצאות משפט.

על מזכירות בית הדין לסגור את התיק.

דין א

אני מצטרף למסקנות פסק הדין.

דין ב

אני מצטרף למסקנות פסק הדין.

דין ג

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ב בסיון התשפ"ג (01/06/2023).

הרב עודד מכמן

הרב בן ציון ציוני

הרב ישי בוכריס – אב"ד

מסמך זה עלול להכיל שינויי עריכה והגהה